

DATIBO-MARKAZIOA

Karmele Rotaetxe

EHU-Leioa

1. Sarrera

Lan honek postulaturat hartzen du, hizkuntzen azterketetan, beharrezkoa dela be-
reiztea, bai epistemologiaren aldetik eta bai metodologiaren aldetik, eduki-maila eta
adierazpen-maila —Glosematikaren terminoetan— edo forma eta edukia edo, beste
modu batera esanda, erlazio konkretu bat adierazteko aukeratzen dugun forma eta erla-
zioa bera. Linguistika orokorrean funtsezkoa den ikusmira bikoitz honi Rudolf de Rijk
eutsi egin dio eta, lantxo hau eskaini gura diot irakaskide eta adiskide ospetsu honi,
hain merezia duen omenaldi honetan.

Idea hau unibokoa ez den datibo-markazioari aplikatuko diot. Hain zuzen ere,
aurreko lan batzuetan (cf. Rotaetxe 1998a) ageri da Europako hizkuntzetan, behinik
behin, datibo-markazioa erabiltzen dela, alde batetik, hiru balio semantiko dituen
datibo aktantea ezaugarritzatzeko eta, beste alde batetik, aditzarekin aktantzia-erla-
ziorik ez duten izen-sintagmak karakterizatzeke. Aktantzia nozioa eta batera doan
aditz-balentzia erabiltzen dira lan honetan Europako hizkuntzen Tipologiari buruz-
ko *Eurotype/Eurotyp* Ikerkuntza Programan erabili ziren moduan (cf. Feuillet 1998
eta zehatzago Lazard 1998). Hitz laburretan, gogoratu behar da aditzak izaten direla
edo balentzia bakardunak edo bikoak edo hirukoak; balentzia bakoitza aktante batek
asetzen duenez gero, hona hemen aipatutako posibilitateen adibideak azalezko hur-
bilketa honetan:

- (a.0) Jon astiro dabil/ibili da..., balentzia bakardun aditza
- (a.1) Kontzertua bikaina izan da   "   "   "
- (b.0) Bihar, eramango zaitut museora, balentzia biko aditza
- (b.1) Bihar, laranja erosi ditut   "   "   "
- (c.0) Jonek amari oparia eman dio, hiru balentziadun aditza
- (c.1) Jonek amari umea eman dio   "   "   "

Jakina denez, euskararen kasuan, aditzaren balentzia toki bitan ageri da: delako adi-
tzarekin lotuta dagoen izen-sintagmen kopuruan eta aditzaren morfologian, euskal ko-
muntadura ez baita bakarrik jazotzen subjektuarekin. Eraikuntza prototipikoen egitu-
rak hauek dira: NOR; NOR/ZER-NORK; NOR/ZER-NORI-NORK. Semantikaren aldetik, NOR
ez da izaten agentea eta bere ezaugarriak [$\pm$ animatu], [α gizakia] izaten dira. NORK, be-
rriz, agentea da eta horretan datza, hain zuzen ere, beraren mugapen semantikoa: agen-

terasunean. Hori dela eta, bere ezaugarriak [+animatu], [+gizakia], metaforak aparte utzita, [+agentetasuna] izaten dira. Hiru aktantedun egituran, NORI ez da agentea izaten eta hortik bereizten da subjektuarengandik, zeren honekin banatzen baititu beste ezaugarri semantikoak [+animatua], [+gizakia], adibideek azaltzen dutenez. Azkenez, NOR/ZER sintagma, egitura honetan, aktante bidun egituran legez, [+gizakia] izan daiteke (b.0) eta (c.1) adibideek erakusten dutenez, baina ezin izan daiteke [+agentea]. Egia esateko, oso hiztegi unitate gutxi [+gizakia] sartzen dira (c.1)eko *umearen* ordeztu eta sartzen direnek ez dute sekula agentibitaterik edukitzen.

Bestalde, esan daiteke nominal bat aktantea dela —eta, ondorioz, rol gramatikal altua duela— [+governatuta] eta [+eskaturta] denean, hau da, aditzaren joskerak gobernatzen duenean elementu hori eta aditzaren edukiak eskatu egiten duenean. Irtenbide honen arabera, Europako hizkuntza denek datibo aktante bat, gutxienez, izaten dute eta aktante horrek datibo marka darama. Gainera, eta aztertutako datuen arabera, datibo-markazioa aipatutako baldintzak bete ez dituen zenbait izen-sintagmatan aurkitu ahal da.

Lan honen helburua datibo-markazioa duten izen-sintagmen rol gramatikalak azterzea da. Alde batetik, ikusiko dira datibo-marka duten hiru sintagma-tipoen gramatikalak. Hau da, Europako hizkuntza guztietan eta hiru balentziadun aditzekin aurkitzen den «hartzailea» eta hain hedatuak ez diren egitura kausatzaileko «erazia», alde batetik, eta «esperientziazalea», beste aldetik. Azken bi hauek ez dira ematen Europako hizkuntza denetan. Bestalde, aktante rola ez duten datibodun zenbait sintagma aipatuko dira. Gehienetan, sintagma horiek esanguraren arabera deitu eta, batzuetan, mugatu ere egiten dira: halan nola, jabetze datiboa, datibo etikoa, interes-datiboa edo edukitze ez-alienable datiboa. Adibideak ematen ahaleginduko naiz.

Lehen atalean, hartzaileaz tratatuko da. Hiru balentziadun aditzek gobernatzen dute osagarri hau eta egitura prototipikoa *eman* aditzekoa da. Jakina denez, *do* latinaren aditz izenetik «datibo» izendapena sortu da, bai deklinabideko kasua eta bai osagarri mota bat adierazteko. Sarritan, osagarri hau zeharkako osagarria deitzen da, objektu zuzenarekin alderatuz preposizio bat eskatzen duelako. Azpialt horretan, hartzaileari dagokionez, zenbait hizkuntzak duen portaera berezia aipatuko da.

Bigarren atalean, arduratuko naiz *eraziaz* eta ikusiko da zein baldintzatan ageri den datibodun aktante hori Europako hizkuntzen kopuru garrantzitsuan.

Hirugarren Atalean, *esperientziazalea* aztertuko da. Ikusiko dira egitura transitiboa eta esperientziazedunaren arteko aldeak. Eta zein aditz motak eskatzen duen egitura hau.

Laugarren Atalean, datibo-markaziodun beste izen-sintagmak ikusiko dira. Aurreratu dudanez, hauek ez dira aktanteak.

2. Hartzailea

Aktante hau gauzatzeko, prozedura desberdinak erabiltzen dituzte hizkuntzek, ondoren ikusiko denez:

a) hizkuntza eransleetan, erantsitako morfema. Euskara hartuko dut adibidetzat:

(1) Jonek *seme-a-ri* liburua eman dio

Korpuseko beste hizkuntza eransleetan ere, euskaraz legez, datibo morfema aditz jotatuan ageri da. Komuntadura hau ez da aurkitzen beste hizkuntza tipotan eta honek

frogatzen du, hizkuntza eransleetan, datibo aktantea altu dagoela aktanteen eskalan. Aktante zentrala dugu eta subjektua eta objektu zuzena baino propietate gutxiago izaten badu ere, adjuntuak eta beste osagarri motak baino propietate gehiago ditu (cf. osagarri-eskalaren errepresentazioa, Rotaetxe 1998a: 396).

b) hizkuntza flexiboetan, deklinabideko datibo-kasua:

- (2) Ich habe meinem Freund einen Brief geschickt¹
 nik dut nire.DAT² laguna bat.AKUS eskutitza bidali
 «Nire lagunari eskutitza bidali diot»
- (3) Hún gefur Mariu bókina
 Izenord.3SG.F.NOM eman.3SG.PRS Miren.DAT liburua.AKUS
 «Berak liburua ematen dio Mireni»

alemanierak (2) eta islandierak (3) azaltzen dutenez.

c) preposizioa + izen-sintagma, hizkuntza analitikoetan. Hauetan, datiboa gobernatzen duen preposizioak zama semantiko txikia izaten du, (a, à, adib.) beste preposizioekin konparatzen badugu.

- (4) Joan ha donat el llibre a la Maria
 Jon AUX.3SG.PRS emanPP ART liburu PREP ART Miren.DAT
 «Jonek liburua eman dio Mireni»
- (5) Jean a donné le livre à Marie
 Jon AUX.3SG.PRS ART liburua Miren.DAT
 «Jonek liburua eman dio Mireni»
- (6) Juan (le) ha dado el libro a María
 ----- Art. liburu PREP María
 «Jonek liburua eman dio Mireni»

katalanaren, frantsesaren eta gaztelaren perpaus hauek erakusten dutenez.

Talde honetan, hizkuntza zeltikoak sartzen dira, berauetan datibo marka preposizio konkretu batez baliatzen delarik: *da* bretoieran, *do*, irlandesean; glosestan, (L)-ek lenizioa adierazten du:

- (7) Yann a ro al leor da Vari
 Jon PART.REL (L) AD «rei» PRS.3SG ART liburu PREP(L) Miren
 «Jonek ematen du liburua Mireni»
- (8) Tabhrann Seán an leabhar do Mháire
 AD PRS.3SG Izen propioa Jon ART liburu PREP(L) Miren.DAT
 «Jonek liburua Mireni ematen dio»

¹ Adibideen iturriak ezagutzeko, cf. Feuillet 1998: 9.

² Hona hemen erabiliko ditudan laburdurak: ABS = absolutiboa; AD = aditza; AKUS = akusatiboa; ART = artikulo; AUX = auxiliarra (aditz laguntzailea); DAT = datiboa; IZENORD = izenordaina; (L) = lenizioa (hizkuntza zeltikoetan); NOM = nominatiboa; F = femeninoa; M = maskulinoa; PAS = Iragana (past); PP = iragan partizipioa (past participle); PREP = preposizioa; PRS = presentea, orainaldia; 3 (SG), adibidez = 3n pertsona.

Hizkuntza eransleetan, erantsitako datibo morfema errepikatzen da aditz jokatuan. Komunztadura hori dela eta, pentsatzekoa da aditzaren eta datibo-markaren arteko lotura oso estua dela. Izan ere, komunztadura aniztun honengatik, aditz jokatuak bera nahikoa da esaldi bat eratzeko:

- (9) (Oraintxe) dakarkizut,

esaldian, aditza jokatuak hiru morfema mota ditu.³ Beste hizkuntzetan, aditzaren gunean kokatzen dira delako elementuak, mota bat baino gehiagokoak direlarik: klitikoak deritzanak, izenordain tonikoak eta preposizio jokatuak. Adibidez, (3)-ren pronominalizazioak izenordain tonikoen bidez egiten du:

- (10) Hún gefur honum hana
Izenord.F.SG.NOM- Izenord.3SG.M.DAT Izenord.3SG.F. AKUS
«Berak ematen dio»

Prozedura bera erabiltzen du alemanierak:

- (11) Ich sagte sie meinem Vater (11") Ich sagte sie ihm
Nik esan.PAS neure aitari Ni esan berari
«(Nik) esan nion»
(11') Ich sagte ihm die Wahrheit
esan nion berari egia

Baina, beste zenbait hizkuntzatan, klitikoak ditugu, ondoren ikusten denez:

- (12) Joan li l'ha donat (13) Jean le lui a donné
«Jonek eman dio» «Jonek eman dio»

Hizkuntza zeltikoez preposizio jokatuak dute bidea datibo osagarria ordezkatzeko, bretoieraren (14) eta irlandararen (15) adibide hauek azaltzen dutenez:

- (14) a. Yann a ro anezañ da Vari
Jon eman PREPa «-ren»+IZENORD.3SG.M PREP Miren
«Jonek ematen du (hura⁴) Mireni»
b. Yann a ro al leor dezi
Jon PREPa «-ren»eman ART liburu PREP (da) +dagokion IZENORD
«Jonek ematen du liburua berari»
c. Yann a ro anezañ dezi
«Jonek ematen dio»
(15) a. Trabhrann Seán an eabhar do Mháire
eman Jon ART liburu PREP Miren
«Jonek ematen du liburua Mireni»

³ Ohiturari jarraituz, *d*-3. pertsona absolutiboa dela kontsideratzen dut. Baina behin baino gehiagotan azaldu dut gauzak ez direla horrela (cf. Rotaetxe 1998c).

⁴ Euskal egiturak ez du *hura* beharrik, jakina. Bretoieraren adibideak izenordain bat duela erakusteko ipini dut. Gauza bera esan daiteke (15) irlandararen itzulpenari dagokionez.

- b. Trabhrann Seán do Mháire é
 eman Jon PREP Miren hura
 «Jonek ematen du (hura) Mireni»
- d. Trabhrann Seán di é
 eman Jon hura berari
 «Jonek eman dio»
- c. Trabhrann Seán an leabhar di
 eman Jon ART liburu PREP(do)+IZENORD.3SG.F

Adibide guzti hauetan zehar, ikusten da datibo-sintagma ordezkatzeko hizkuntzek erabiltzen dituzten prozedurak desberdinak direla, batzuk beste batzuk baino gramatikagoak izanik. Edozein kasutan ere, «pronominalizazio» frogatzen du honek aukera ematen digu hartzailea aktante zentralizat jotzeko (ikus zehatzago Rotaetxe 1998a: 397-407). Europako hizkuntza guztietan aurkitzen da, Eskandinabiako hizkuntzetan, ingelesean eta nederlanderan egitura baliokideak aurkitzen badira ere era honetan:

- (16) a. John gave the book to Mary   c. John gave it to her, *baina*
 b. John gave Mary the book   d. *John gave her it

Azalpen luzea eskatzen duen arazo honetaz, cf. Rotaetxe 1998a: 428-432.

3. Erazia

3.1. Oinarriak

Kausatzaileak deitutako egituretan, ikus daiteke sarritan datiboz kodatutako elementu bat eta bere funtzioa azaldu behar da. Hizkuntzek prozeduraren bat izaten dute zera adierazteko: Baten batek —X-k— eragiten diola besteren bati —Y— zer edo zer egiteko.

Halako esangura adierazten duten perpausak kausatzaileak dira eta elemendu hauek edukitzen dituzte: prozesuaren iturria edo kausa, guretzat «erazlea»⁵ izango dena; prozesua bera eta prozesu horrek daraman beste elementu animatua, «erazia» deituko duguna. Egitura sinpleekin konparatuz, esaldi kausatzaileak aktante berri bat gehitzen dute.

- (17) a. Aurten, Jon Gabonetarako etorri da
 b. Aurten, Jonek etorri eragin dio Mikeli Gabonetarako
- (18) a. María (le) ha hecho comer una manzana a Juan
 b. María le ha hecho comer una manzana.
- (19) a. Jean a écrit la lettre   b. Jean a fait écrire la lettre à Anne
 c. Jean lui a fait écrire la lettre.

Gehitutako aktanteak datibo marka du hiru hizkuntza hauetan: *Mikeli* (17); *(le) a Juan* (18); *à Anne, lui* (19). Eta datibo aktantea dela frogatzen du zenbait ondorio gramatikalek: (17b)-ko aditz komunztadura: *dio*; (18 b)-ko *le* eta (19c)-ko *lui* klitikoak (cf. supra). Aktante berri horren rol semantikoa «erazia»rena da. «Erazlea»k, berriz agentea

⁵ «Erazlea»/«erazia» bikotea, «esperientziAZalea» eta beste neologismoren bat antzinako ikasle, laguna eta irakaskide dudan Andolin Eguzkitzari zor dizkiot. Gainera, testu honen lehenbiziko bertsioa ikusi du eta iruzkinak egin. Hemendik nire esker beroenak aurkeztu gura dizkiot. Ez da esan beharrik testuaren akatsak neureak direla.

du rol semantiko hiru adibideetan (*Jon, Jonek; María; Jean*) eta joskeraren aldetik subjektoa da, zazpi perpausetan; espero zitekeenez, euskaraz, (17b) adibidean, ergatiboa dugu (*Jonek*).

3.2. Aditza

Hizkuntza askok aditz bikoteak dituzte [+faktibo] ezaugarriaren bidez elkar-oposatzen dutenak (*seel/show, learn/teach, know/explain; aprendez/enseñar, ver/mostrar; apprendre/enseigner; entendre/écouter...* edo euskaraz *ikasi/irakatsi, egin/eragin, batez ere*).

- (20) a. Xk. ostadarra ikusi du   b. Xk. ostadarra erakutsi dio umeari
c. Xk. umeari ostadarra erakutsi dio

Osagarrien ordenari dagokionez, (20b) eta (20c) esaldiek frogatzen dute ordena al-dakorra dela euskaraz. Posibilitate hori ukatuta dago ingelesez: ordena bakarra Objektu Zuzena - Datiboa da eta:

- (21) X. explained linguistics to Y. (Rotaetxe 1998a: 435)

Egitura kausatzailearen aditza egitura sinplearen aditzaren eratorria izan daiteke, barneko partikula baten bidez edo: euskarazko *ikasi...* > *iraka(t)si*. Baina normalean prozedura analitikoa erabiltzen dute hizkuntzek, eta «faktibo» esangura lortzeko beste aditz bat erabiltzen dute, aditz bitako unitate bakarra erdiesteko; datuek azaltzen dute hizkuntza gehienetan horretarako erabiltzen diren aditzak *egin* eta *utzi* direla. Adibidez: frantsesez *faire/laisser*, ingelesez: *make/get/cause*, gazteleraz *hacer/dejar*, etab.

3.3. Erazia eta balentzia

Esaldi batzuetan, aditzaren hirugarren balentzia jadanik asetuta dago eta, ez dago tokirik aktante berri bati («erazia», gure kasuan) sartzerik emateko. Gehienetan, hiztunak du libertatea erabakitzeko datibo-markazioa zein osagarri ematen dion (*al/ala* preposizioak, beheko adibideetan) eta zeini dagokion beste markazio bat. Baina joera bat nagusitzen dela dirudi:

- (21) Ho fatto scrivere a Maria una lettera a Paolo /da Paolo
(22) He hecho escribir a María una carta a Pablo/para Pablo

Adibide hauetan datibo bikoitza dugu (datibo «doubling») eta bai italieraz (21), bai gazteleraz (22); erazia *a María/la María* da eta hartzailea *a Paolo/la Pablo*. Baina bikoitzasun hau debekatuta dago frantsesez. Adibidez:

- (23) a. J'ai fait écrire une lettre à Marie/à Paul, *baina*
b. J'ai fait écrire une lettre à Marie *à Paul, *eta*
(24) J'ai fait écrire une lettre à Marie pour Paul

Goiko (23)ren bidez, erakutsi gura dut datiboa izan daitekeela bai erazia eta bai hartzailea (= 23a) baina ez biak (= 23b). Dirudienez, lehentasuna eraziak du eta, lehenbiziko irakurketaren arabera, *à Marie* ala *à Paul* erazia dela interpretatuko genuke, hartzailea aipatu bariko elementua izanik (23a). Azken hau aipatu gura/behar denean, orduan datibo-markazioa eraziari dagokio eta hartzailea destinatibotzat kodatzen da (24).

Osagarrien artean arazorik ez denean, (17b) formula izaten da eredia hizkuntza erromanikoetan eta bretoieran, gutxienez. Hori dela eta, datibo marka garrantzitsua da rol gramatikal hau gauzatzeko. Dena dela, eta lehen esan dudanez, Europako hizkuntza guztiek ez dute erabiltzen prozedura hau. Esate baterako, alemanierak, errusierak, neerlandera eta beste zenbait gehiagok, objektu zuzentzat kodatzen dute erazia, neerlande-raren adibide honek erakusten duenez:

- (26) Hij liet zijn zoon de brief schrijven
bera egin zuen bere semea ART eskutitza idatzi
«Berak egin zuen idatzi eskutitza bere semeari» (Comrie 1976: 285)

4. Esperientziazalea

4.1. Oinarriak

Latinetik hona, aditz-talde bat bereizi ohi da —«verba sentiendi» deitutakoa— beraren balentzia markoaren arabera mugatzen dena. Nozio hau batez ere semantikoa izanik, hurbilketa semantikoa proposatuko dut hemen. Amaieran aipatuko da esperientziazaleak duen zenbait propietate gramatikal.

Esperientzietatik datozen sentipenak, perzepzioak adierazten dituzte «sentiendi» aditzek. Horregatik edo, eratzen dituzten egiturak bereizten dira aditz iragangaitzeko egituretatik eta aditz iragankorreko egituretatik. Lehenengoz, esperientzia-aditzen aktante bat, gutxienez, [+animatua] izan behar da esperientziak jasateko/edukitzeko gauza izan dadin. Eta aktante hori da, hain zuzen ere, esperientziazalea («experienter», Fillmore 1977; «*expérient*», Bossong 1998; Rotaetxe 1998a); *Aneri*, ondoko adibide honetan:

- (27) Aneri loreak gustatzen zaizkio eta sarritan erosten ditu

Antzeko perpausen egitura berezia da beste ikuspuntu batetik: aktante biduna da eta bere berezitasuna azaltzeko beste bidun egitura batekin alderatzea komeni da. Honetaz, kontuan eduki behar da, hizkuntzetan zehar, aktante bidun egituren artean arruntentariko bat «ekintza-aditz»ekoa («*verbes d'action*») deitutakoa dela. Beraz, horrekin konparatuko dugu. Bistan dago «ekintza-aditz»eko egituran ondoko elementuak bereizten direla: a) agente semantikoa [+animatua], [+agentea] dena eta sintaxiaren aldetik, subjektua dena; b) bigarren aktante bat [α animatua] eta [-agentea], gorago ikusi dugun (ikus. supra I (B.0) eta (C.1)). Hain zuzen ere, hau paziente edo jasailea da (29). Edozein kasutan, aditz-prozesua agentetik jasailearengana doa, ondoko adibideok erakusten dutenez:

- (28) Aitak semea/oparia ekarriko du
(29) Jonak etxea egingo du/ *Etxeak Jon egingo du.

Egitura honi (28) eta (29) adibideetakoari G. Bossongekin (1998) OROKORRA deituko diogu. Izendapen hau justifikatzeko, Bossongek dio esperientziazalekoa baino askoz hedatuagoa dela eta, Europako hizkuntzei dagozkien nire datuek gauza bera erakusten dute. Gainera, Benvenistek aspalditik erakutsi zuenez, egitura orokorra da bilakaera normala hizkuntzen diakronian (Benveniste 1960[1966]). Egile honi jarraituz, latinean

ren ezabatzeko ahaltasunean, korreferentzia denean. Har dezagun berriro gorago aipatutako adibide hau:

(35) Aneri loreak gustatzen zaizkio eta sarritan erosten ditu

Lehenbiziko perpausaren subjektua *loreak* dela pentsa daitekeen arren, koordinazio frogak beste zerbait erakusten du. Izan ere, koordinazioaren pean, ezabatzeko den elementua subjektua izan behar da, sintagma biak korreferenteak izanez gero. Beraz, (35)ko perpaus bera subjektua —eta ez bakarrik bigarren perpausarena— *Aneri* izan behar da, morfologia-ezaugarriek halakorik esaten ez badute ere. Fenomeno bera erakusten dute frantsesak (36), gaztelarak (37) eta beste zenbait hizkuntzak (cf. Rotaetxe 1998a: Koadroa, 447. or.):

(35') Aneri loreak gustatzen zaizkio eta *oso karuak dira.

(36) Cette chanson me plaît bien et je vais acheter le disque
«Kantu hau asko gustatzen zait eta diskoa erosiko dut»

(36') Cette chanson me plaît bien et *elle est romantique
«----- eta *romantikoa da»

(37) Me gustan las frambuesas y voy a comprar todas las semanas

(37') Me gustan las frambuesas y *están muy maduras.

Asteriskoek adierazten dute *loreak* edo *chanson* edo *frambuesas* subjektutzat hartuko bagenu agramatikalak lirakeela perpausak, koordinazio-frogaren aurka doazelako.

5. Beste datibo-markazioak

5.1. Norabide Datiboa

Mugimendua adierazten duten aditzekin, datibodun osagarri bat aurki daiteke, espainieraz zein euskaraz. Azken honetan oso arrunta da antzeko egitura hau:

(38) Aitita etorriko zaigu Gabonetarako

(39) El abuelo nos vendrá para Navidades.

Datiboz markatutako elementuak ez dauka, dena dela, aktantearen rolik. Konmutazio frogak erakusten du adlatibo bat erabil daitekeela datibo horren ordez eta esaldia baliokidea da:

(38') Aitita etorriko da guregana/etxera, etab.

(39') El abuelo vendrá donde nosotros/a casa, etab.

5.2. Jabetze Datiboa

Zenbait hizkuntzatan, izen-sintagma bi jarraian ageri dira perpausetan: bigarrenak datiboak markatua, aurrekoak designatzen duen objektuaren jabea adierazten duelarik. Oso arrunta da frantsesez (41) eta hungarieraz ere aurkitzen da (42):

- (40) Le livre à Marie n'est pas intéressant
ART liburu PREP Miren NEG da NEG interesgarria
«Miren-en liburua ez da interesgarria»
- (41) A ház-nak az ablaka nagy (Moreno 1991, apud Rotaetxe 1999: 29)
ART casa-DAT ART ventana grande
«Etxeko leihoa handia da»

Argi dago datibodun sintagma horiek ez dutela erlazio zuzenik aditzarekin eta, ondorioz, ez direla aktanteak.

5.3. Datibo etikoa

Adibideetan, hirugarren balentzia jadanik saturatuta dago eta erabiltzen den datibo marka dagokio beste sintagma bati; batzuetan balentzia biduna da aditza. Datibo etikoa erreferentzia lekukotzat hartzen du hiztunak bere adierazpena sostengatzeko. Euskaraz ez daukagu, baina gazteleraz (43) eta frantsesez (44), bai. Gehienetan, erabilera hau ez dagokie barietate landuei:

- (42) Te *me* han mandado al Partido rival
- (43) Je vais *te* lui flanquer une paire de gifles à ce gosse (Rotaetxe 1999: 29).
«Belarrondoko pare bat emango dizkiot, mutiko horri»

5.4. Beste erabilera batzuk

Beste erabilera batzuk bereizten dira, duten esanguraren arabera baldintzatuta daudenak; hala nola:

– Datibo epistemikoa: euskaraz ez daukagu, baina gazteleraz bada. Eraikuntza honen aditzak ez dira hiru balentziadunak izaten eta, ondorioz, osagarri hau ez da aktantea:

- (44) No se *le* conocen amigos

– Jabetze ez-alienable datiboa: Euskaraz aurki daiteke baina ez da hedatuena eta egitura baliokidea du. Hizkuntza erromanikoetan (46) nahiko normala da:

- (45) Orkatila apurtu duzu/ Orkatila apurtu ?*zaizu?*?

- (46) Te has roto el tobillo

– Interes datiboa: ez dirudi euskaraz ematen denik, baina gazteleraz oso arrunta da (47) eta frantsesez (48) ere bai:

- (47) Mi hermano *se* ha comprado un coche nuevo

eta baliokidea

- (48) Mon frère *s'est* acheté une nouvelle voiture

Konklusioa

Goiko lerrook azaldu dute datibo markazioa ez dela homogenea eta marka hau ez dela egonkorra izaten hizkuntzen gramatika askotan. Rol gramatikal bat baino gehiago ageri dira marka honen pean eta rol gramatikal argirik ez duten sintagma batzuek ere eraman dezakete marka hau. Susma daiteke markazio honen pean beste nozio bat dartzala: pertenezia edo, elementu biren arteko lotura bat sortarazten duena.

Egoera hau ez da berria gaurko hizkuntzetan, eta latinean ere, datibo kasua ez zen unibokoa. Horregatik, behar bada, ikerlan gehiago beharko luke markazio honek.

Bibliografia

- Anderson, J. M., 1984, «Objecthood», in Plank (arg.), 29-54.
- Anderson, S. R., 1971, «On the role of Deep Structure in Semantic Interpretation», *Foundations of Language* 7. 389-396.
- Barnes, B. K., 1980, «The notion of "Dative" in Linguistic Theory and the grammar of French», *Linguisticae Investigationes* 4. 245-294.
- , 1985, «A functional explanation of French nonlexical datives», *Studies in Language* 9.2, 159-195.
- Benveniste, E., 1960 [1966], «Etre et avoir dans leurs fonctions linguistiques», *BSL* 55. Berrarg. *Problèmes de linguistique générale* I: 187-207, Paris, Gallimard, 1966.
- Blansitt, E. L. Jr., 1984, «Dehticaetivave», in Plank (arg.), 127-150.
- Bosson, G., 1998, «Le marquage de l'expérient dans les langues d'Europe», in Feuillet (arg.), 259-294.
- Catell, R., 1984, «Causative "give"», in *Syntax and Semantics*, vol. 17: *Composite Predicates in English*, New York/S.F./London
- Chevalier, J. Cl. eta Gross, M., 1976, *Méthodes en grammaire française*, Paris, Klincksieck.
- Cole, P., 1983, «The grammatical role of the causee in universal grammar», *IJAL* 49.2, 115-133.
- Comrie, B., 1976, «The syntax of causative constructions», in M. Shibatani (arg.), 261-311...
- Croft, W., 1990, *Typology and Universals*, Cambridge: Cambridge U.P.
- Dryer, M. S., 1986, «Primary Object, Secondary Object and Antidative», *Language* 62.4, 808-845.
- Feuillet, J., 1998, (arg.), *Actance et Valence dans les langues de l'Europe*, Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Fillmore, Ch. J., 1977, «The Case for Case reopened», in P. Cole eta J. M. Sadock (arg.) *Syntax and Semantics, Grammatical Relations*, vol. 8 New York, Academic Press: 59-81.
- Hetzron, R., 1976, «On the Hungarian causative verb and its Syntax», in Shibatani (arg.), 371-398.
- Hopper, P. J eta Thompson, S. A., 1980, «Transitivity in grammar and discourse», *Language* 56. 2, 251-299.
- Hudson, R., 1992, «So-called "double objects" and grammatical relations», *Language* 68. 2, 251-276.
- Lazard, G., 1984, «Actance variations and categories of object», in Plank (arg.), 269-292.
- , 1998, «Définition des Actants dans les langues européennes», in Feuillet (arg.), 11-146.
- Leclere, Ch., 1976, «Datifs syntaxiques et datif éthique», in Chevalier eta Gross (arg.), 73-96.
- Moreno Cabrera, J. C., 1991, *Curso universitario de Lingüística General*, I, Madril: Síntesis.
- Palmer, F. R., 1994, *Grammatical roles and relations*, C.U.P.
- Plank, Fr. (arg.), 1984, *Objects: towards a theory of grammatical relations*, New-York: Academic Press.

- Rotaetxe, K., 1980, «Ergatiboaren Sujetotasunaz», *Euskera* 25, 2.aldia: 417-425.
- , 1992, «Quelques traits typologiques du basque et ergatif», E.S.F. *Working Papers* (Groupe 4): 1-34.
- , 1998a, «Constructions triactanciellles et Datif» in Feuillet (arg.), 391-456.
- , 1998b, «L'Actance en basque», *ibid.*, 849-876.
- , 1998c, «Structure des formes verbales finies en basque», *BSL* 93.1, 325-348.
- , 1999, «Tipología lingüística: Dativo y Datividad», *Revista de la Sociedad Española de Lingüística* 29. 1, 1-33.
- Shibatani, M. (arg.), 1976, *The grammar of Causative Constructions*. Syntax and Semantics, vol. 6. New York/San Francisco/ London: Academic Press.
- Villar, F., 1981, *Dativo y Locativo en el singular de la flexión nominal indoeuropea*, Salamanca, Ediciones de la Universidad de Salamanca.
- Zubizarreta, M. L., 1985, «The relation between Morphophonology and Morphosyntax: the case of Romance Causatives». *LI* 16.2, 247-289.